

ISLAMSKÉ BANKOVNÍCTVO

David Sulík

Jedným z príkladov bezúročného systému a alternatívou k existujúcemu finančnému systému je islamské bankovníctvo. Islamské bankovníctvo je snaha o vytvorenie takého moderného finančného systému, ktorý by bol v súlade s moslimskou náukou. Základom tohto finančného systému sa stal reformný egyptský občiansky zákonník (1949), ktorý postupne prevzali Sýria (1949), Irak (1953), Líbya (1954) a Kuvajt. Tieto základné predpoklady a právny rámec zákonníka viedli k vzniku súčasných islamských bánk. Okrem uvedených skutočností na vznik moderného islamského bankovníctva mali vplyv priekopníci bezúročného bankovníctva - Muham- mad Nejatullah Siddiqi a Muhammad Báqir as-Sadr, ktorých teoretické učenie našlo uplatnenie v bankovej praxi. Od roku 1970 sa systém bezúročného bankovníctva prenáša na Arabský polostrov. Krajiny bohatúce z exportu ropy zakladajú banky ochotné poskytovať bezúročné pôžičky. V roku 1975 vzniká Islámska rozvojová banka, najväčšia arabská banka, ktorá v spolupráci s Medzinárodným inštitútom islamského bankovníctva a ekonómie zastrešuje aktivity týkajúce sa rozvoja bezúročného bankovníctva. Hlavným zmyslom bolo, aby poskytovanie finančných služieb bolo v súlade s moslimským právom - šáriou a morálnymi a etickými zásadami. Podľa islamského práva je totiž platenie úroku nemorálne a príčinou sociálnej nespravodlivosti. Podobné to bolo aj v stredoveku v Európe, keď bolo zakázané v kresťanských krajinách požičať za úrok. Umožnené to bolo iba Židom, čím sa problém vlastne nevyriešil len presunul inde. Prečo to bolo umožnené práve Židom, je tiež zaujímavá otázka, ku ktorej existuje niekoľko historicko-filozofických a náboženských, ale aj špekulatívnych odôvodnení. Židia sa tak stali vedúcimi bankármi Európy. Zatiaľ čo Židia nesmeli brať úroky jeden od druhého, mohli ich požadovať od inovercov, čiže kresťanov a ostatných.

Cieľom islamského bankovníctva je vytvorenie systému, ktorý by bol v súlade s islamským právom a zároveň mohol konkurovať modernému svetovému bankovníctvu. V islamskom práve sa v zákaze úroku odráža chápanie peňazí čisto ako prostriedku výmeny tovarov a služieb a investovania, a nie ako tovaru samotného. To je zaujímavá a veľmi moderná myšlienka, ktorá korešponduje aj s názormi Rudolfa Steinera ako aj Rakúskej ekonomickej školy, a v podstate aj celej, dnes holisticky podávanej prirodzenej ekonomike. V islamskom bankovníctve neplatia úroky za pôžičku ľuďa, ale požičiavajúca banka sa stáva akcionárom v ich firme a má podiel na zisku. Zisk bánk pochádza teda nie z úroku, ale z transakcií. Dôsledkom tejto odlišnej filozofie je napríklad neexistencia pokút z omeškania splátok. Ľudia, čo majú účty v islamských bankách,

nedostávajú od banky úrok, ale podiel na zisku pochádzajúceho z konkrétneho obchodu. Banky tak financujú konkrétne reálne projekty ako spoluvlastníci. Islámska banka sa tiež nemôže podieľať na obchodoch, ktoré sa podľa šárie považujú za nemorálne, ako sú hazardné hry, alkohol, pornografia, zbrane, či obchodovanie s bravčovým mäsom, ako aj na obchodoch, ktoré prinášajú veľké riziko. Obmedzené sú obchody s cennými papiermi a špekulatívnymi finančnými nástrojmi. Každá islámska banka má výbor islamských právnikov, ktorí posudzujú všetky jej aktivity z pohľadu šárie. Kvôli charakteru islamských

bánk boli vyvinuté špecifické finančné služby a nástroje. Vďaka nim majú islamské banky skôr charakter leasingových a investičných spoločností a sprostredkovateľov obchodu než tradičných bánk.

Jedna z populárnych služieb je prenájom nejakého predmetu alebo nehnuteľnosti bankou (ijara kontrakt) a po uplynutí doby prenájmu ju banka predá za dohodnutú cenu, ale v ďalšej zmluve. Celková cena prenajatého predmetu, napr. domu sa dohodne vopred a je vyššia ako trhová a tento rozdiel tvorí zisk banky. Daný predmet je až do odkúpenia klientom vo vlastníctve banky. Na prvý pohľad by sa zdalo, že medzi týmto spôsobom financovania bývania a klasickou hypotékou nie je praktický rozdiel, ale aj tu platí, že keď dvaja robia to isté, nie je to isté. Pri klasickej hypotéke sú peniaze viazané v pôde a tým sa zastavuje obeh peňazí, čím dochádza k dlhodobým problémom v celej ekonomike, pri islamskom bankovníctve je obeh peňazí stále plynulý a tým, že sa nevytvára úrok, nevytvárajú sa peniaze ako dlh.

Existuje aj špeciálny druh islamského cenného papiera - dlhopisu tzv. sukuk. Podľa šaría dlhy nie sú obchodovateľné, preto na to, aby sukuk mohol byť obchodovateľný na burze, musí súbor aktív, ktorými je podložený, pozostávať aspoň z 51% ijara kontraktov. Obchody zo sukukmi v roku 2007 zaznamenali zisk 2 miliardy USD. Ďalšie služby, ktoré sa posky47

tujú v rámci islamského bankovníctva, sú investičného charakteru, napríklad zmluva o joint venture - musharaka, pri ktorej sa zisk delí inak ako prípadná strata a mudarabah, pri ktorej stratu nesie iba banka. Dané zmluvy odrážajú princíp del'by zisku a straty a neprenehávajú celé bremeno zodpovednosti iba na podnikateľa. Ďalšími nástrojmi sú salam, ktorým sa financuje zákazková výroba a dodanie komodít (okrem drahých kovov a devíz), a istisna, ktorá slúži na financovanie veľkých stavieb a budovania infraštruktúry.

V súčasnosti existuje v 75 krajinách vyše 300 moslimských finančných zariadení. Počet finančných spoločností, ako aj objem aktív rastie ročne dvojciferným tempom. Najväčšie islamské banky sú z Iránu, sedem z desiatich top pozícií patrí práve im. Majú dve pätiny všetkých aktív islamských bankových domov. Ďalšie najväčšie trhy sú v Spojených arabských emirátoch, Malajzii, Saudskej Arábii a Kuvajte. Sú zhruba rovnako veľké, dohromady tvoria ďalšie dve pätiny islamských bankových aktív. V celkovom meradle je lídrom iránska Bank Melli Irán, druhá saudskoarabská Al Rajhi Bank. Európskym vodcom v poskytovaní islamských finančných služieb moslimom sa stáva Veľká Británia. Veľká Británia poskytuje islamské finančné služby prostredníctvom 23 bánk. Švajčiarsko ich má päť, Francúzsko 4 a Nemecko 3. V Spojených štátoch je ich 20. Najväčšie banky ako Citigroup a HSBC majú svoje pobočky, určené na poskytovanie služieb islamského bankovníctva, ktoré sú v súlade so šáriou.

Kým svetom otriasa finančná kríza, moslimské banky rastú nevídaným tempom a dobré sú aj ich hospodárske výsledky. Podľa štúdie magazínu Asian Banker, ktorú prebrali svetové médiá a spomína ju aj agentúra AFP, v roku 2008 sto najväčších islamských bánk zvýšilo svoje aktíva o dve tretiny. Dosiahli úroveň 580 miliárd dolárov. Čistý zisk desiatich najväčších z nich vzrástol temer o 30 percent. Moslimský svet vidí v súčasnej svetovej finančnej kríze potvrdenie sily svojho bankového systému, pretože islamské banky neobchodujú na úver, ale s vecnými pohľadávkami. V čase krízy tak zostalo islamské bankovníctvo bez strát a ďalej rastie.

Pre veľa ľudí v Európe môže slovo „islamské“ neznieť politicky a kultúrne prijateľne, ale keď si odmyslíme ideologickú a náboženskú formu, tak čisto zo svojej vecnej stránky je

prostredníctvom islamského bankovníctva ponúkaný jeden ucelený alternatívny systém vhodný práve pre túto prechodnú dobu. Pod prechodnou dobou myslím súčasnosť, kedy starý ekonomický systém kolabuje a jeho nahradenie novými ekonomickými a spoločenskými systémami je ešte len v plienkach a verejnosti sa zdajú veľmi radikálne. Islamské bankovníctvo sa tak dnes so svojim know-how ponúka ako zabehaná a reálna alternatíva aj pre súčasný euro-americký bankový systém.